

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Кіровоградської області

**ОСОБЛИВІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ, ЯКІ МОЖУТЬ
ВВОДИТИСЯ В УКРАЇНІ ЧИ НА ОКРЕМИХ ЇЇ ТЕРИТОРІЯХ
ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У
МИРНИЙ ЧАС ТА В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД**

навчально-методичний посібник

Кропивницький 2025

Розглянуто та схвалено методичною комісією НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області, протокол № 2 від 25 лютого 2025 року

Рецензенти:

Гончарук В. О. - в.о. начальника НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області,
Александрова Т. Ф. - методист обласного методичного кабінету (безпеки життєдіяльності населення) НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області

Левочко С. В.

ОСОБЛИВІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ, ЯКІ МОЖУТЬ ВВОДИТИСЯ В УКРАЇНІ ЧИ НА ОКРЕМИХ ЇЇ ТЕРИТОРІЯХ ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У МИРНИЙ ЧАС ТА В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД: навчально-методичний посібник – Кропивницький: НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області, 2025 – 28 с.

У посібнику викладені поняття «особливий період», «особливий правовий режим». Описано зв'язок цих понять між собою, їх відношення до цивільного захисту.

Надана інформація про види особливих правових режимів, які можуть тимчасово вводитися в Україні чи на окремих її територіях, з метою відвернення загроз національній, екологічній та особистій безпеці населення. Даються пояснення, що означає їх введення, які при цьому можуть допускатися тимчасові обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини.

Посібник призначений для педагогічних працівників Навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, керівників навчальних груп, що проводять навчання за програмою прискореної підготовки працівників до дій в особливий період на суб'єктах господарювання, працівників консультаційних пунктів з питань цивільного захисту.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	5
1.1 Мирний час та особливий період. Режими функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту.....	7
1.2 Вплив надзвичайної ситуації воєнного характеру на режим функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту.....	9
1.3 Режим функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту під час поширення COVID-19.....	10
2. НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН.....	10
2.1 Відмінності режиму надзвичайної ситуації від режиму надзвичайного стану.....	12
3. ВОЄННИЙ СТАН.....	14
3.1 Порядок введення воєнного стану.....	15
3.2 Заходи правового режиму воєнного стану.....	15
3.3 Подібність та відмінність між надзвичайним і воєнним станом.	19
3.4 Воєнний стан, стан війни, воєнний час, війна, збройний конфлікт.....	21
3.5 Надзвичайна ситуація воєнного характеру.....	22
4. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОНИ НАДЗВИЧАЙНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ.....	22
4.1 Знищення греблі Каховської гідроелектростанції.....	24
ВИСНОВКИ.....	26
БІБЛІОГРАФІЯ.....	25

ПЕРЕДМОВА

Сучасне життя пов'язане з кризовими ситуаціями та загрозами, викликаними анексією рф Автономної Республіки Крим, окупацією окремих районів Донецької та Луганської областей в 2014 році, початком повномасштабного вторгнення росією в Україну 24 лютого 2022 року, поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Ці події зумовили настання в Україні особливого періоду з 2014 року, запровадження надзвичайної ситуації в 2020 році, введенням особливих правових режимів надзвичайного та воєнного станів у 2022 році.

В Конституції України визначено такі особливі правові режими: **воєнний та надзвичайний стан, стан війни, правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації**. Конкретизація цих понять проводиться в Кодексі цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI; Законі України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII; Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року № 1550-III; Законі України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 року № 1908-III.

Поняття “особливий період” подається Законами України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року № 1932-XII та «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII.

Тема “**особливий період**” часто розглядається з двох взаємопов'язаних позицій:

1) з юридичних (правових) позицій - особливості правового статусу: людини, громадян, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання. Можна виділити такі основні правові напрями даного питання:

- правова основа, процедура введення в дію та припинення особливих правових режимів;

- створення військових адміністрацій;

- обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб (*перехід економіки на “військові рейки”, проведення мобілізації, військовий облік, обмеження в перетині кордону і таке інше*);

- надання командирам Збройних Сил України додаткових повноважень;

- статті Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» що стосуються порядку, під час особливого періоду: виплати грошового забезпечення, надання військовослужбовцям відпусток, не нараховання штрафних санкції, пені за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом та інше;

2) з позицій цивільного захисту та національної безпеки - як певний період існування держави, що вимагає певного особливого порядку організації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, спрямованої на захист населення, територій, національної безпеки, екологічної безпеки.

Тут можна розглядати такі основні напрями даного питання:

- збільшення чисельності Збройних Сил України (*проведення мобілізації*);
- мобілізаційні плани;
- функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в особливий період;
- використання за призначенням об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, нарощування та відновлення цього фонду;
- проведення евакуації населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації, а також із зон збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони;
- введення планів цивільного захисту на особливий період.

В даному посібнику більше уваги акцентується на другій позиції, а саме: питаннях організації цивільного захисту в особливі правові режими, які можуть вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період.

1. ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Кожен громадянин відповідно до Конституції України має право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха, застосування зброї.

Держава як гарант цього права створює правову основу цивільного захисту, якою є Конституція України, Кодекс цивільного захисту, інші закони України, а також укази Президента та нормативні документи Кабінету Міністрів України.

Цивільний захист - комплекс заходів, які реалізуються на території України *в мирний час та в особливий період* і спрямовані на **захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей** від *надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання* виникненню таких ситуацій та подій, **ліквідацію** їх наслідків, **надання допомоги** постраждалим, здійснення державного нагляду (**контролю**) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України "Про національну безпеку України", суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами Кодексу цивільного захисту -

у мирний час, а також в особливий період - у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Для здійснення заходів цивільного захисту державою створено Єдину державну систему цивільного захисту (рис. 1).

Єдина державна система цивільного захисту			
Керівництво - Кабінет Міністрів України		Безпосереднє керівництво - ДСНС	
ЄДСЦЗ складається з постійно діючих			
Територіальні підсистеми		Функціональні підсистеми	
Безпосереднє керівництво — посадова особа, яка очолює орган, що створив таку підсистему		Безпосереднє керівництво — керівник органу чи СГ, що створив функціональні підсистеми	
РІВНІ	Органи управління та сили цивільного захисту		
	постійно діючими органами управління ЦЗ	координаційні органи	для забезпечення управління, координації дій силами ЦЗ, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації
ДЕРЖАВНИЙ	Кабінет Міністрів України, ДСНС, а також центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми	Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій	оперативно-чергова служба державного центру управління в НС ДСНС
РЕГІОНАЛЬНИЙ (Ланки територіальних підсистем)	підрозділи з питань цивільного захисту у складі обласних держадміністрацій, територіальні органи ДСНС	регіональні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій	оперативно-чергові служби пунктів управління держадміністрацій
МІСЦЕВИЙ (Субланки ланок територіальних підсистем)	підрозділи з питань цивільного захисту у складі районних держадміністрацій, виконавчих органів	місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та	чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських, селищних, сільських рад

	міських, селищних, сільських рад, територіальні органи ДСНС	надзвичайних ситуацій	
ОБ'ЄКТОВИЙ	керівні органи підприємств, а також підрозділи (посадові особи) з питань ЦЗ	комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ та організацій	чергові (диспетчерські) служби підприємств

Рис. 1. Структура Єдиної державної системи цивільного захисту

1.1 Мирний час та особливий період. Режими функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту

У визначені поняття “цивільний захист” (Кодекс цивільного захисту України, стаття 4) йдеться, що це комплекс заходів, які реалізуються на території України **в мирний час та в особливий період**. Звідси можна вважати, що існує два періоди: мирний час і, протилежний йому - особливий період.

Поняття “**особливий період**” регламентується Законами України «Про оборону України» та «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» і означає: *період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.*

В Україні особливий період **розпочався 17 березня 2014 року** відповідно до Указу Президента України № 303/2014 «Про часткову мобілізацію». Президентом України відповідного рішення про переведення державних інституцій на функціонування в умовах мирного часу не ухвалювалось, тому з того часу особливий період не припинявся.

Які особливості функціонування єдиної державної системи цивільного захисту?

У розділі II глави 3 статті 11 пункту 3 Кодексу цивільного захисту України визначено, що **в особливий період**, у тому числі у воєнний час, єдина державна система цивільного захисту **функціонує відповідно до цього Кодексу (так само як і в мирний час) та з урахуванням особливостей, що**

визначаються згідно з вимогами норм міжнародного гуманітарного права, законів України "Про правовий режим воєнного стану", "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", а також інших нормативно-правових актів. (рис. 2).

Відповідно пункту 25 «Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту», затвердженого Постановою КМУ №11 від 9 січня 2014 року, з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях єдина державна система цивільного захисту переводиться у режим **функціонування в умовах особливого періоду** у повному обсязі або у межах відповідних регіонів.

Підготовка Єдиної державної системи цивільного захисту до виконання завдань цивільного захисту в умовах особливого періоду здійснюється *завчасно у мирний час*.

Переведення Єдиної державної системи цивільного захисту у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Виконання завдань цивільного захисту під час функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах особливого періоду здійснюється у взаємодії з відповідним військовим командуванням.

Єдина державна система цивільного захисту	
періоди функціонування	
в мирний час	та в особливий період <i>(мобілізація (крім цільової), введення воєнного стану, частково відбудовний період)</i>
РЕЖИМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ:	
1) повсякденного функціонування	
2) підвищеної готовності	
3) надзвичайної ситуації	
4) надзвичайного стану	

Рис. 2. Режими функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту

Режим повсякденного функціонування ЄДСЦЗ встановлюється за умов нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій.

Режим підвищеної готовності встановлюється тимчасово за наявності *загроз* виникнення надзвичайної ситуації, а

Режим надзвичайної ситуації під час **виникнення** виникнення надзвичайної ситуації :

- 1) на державному рівні - державного рівня;
- 2) на регіональному рівні - регіонального рівня;
- 3) на місцевому рівні - місцевого рівня;
- 4) для функціональної підсистеми - на об'єктах відповідної функціональної підсистеми.

Встановлені режими вищого рівня також стосуються нижчих. Наприклад: режим надзвичайної ситуації на державному рівні, стосуються — регіональних, місцевих, об'єктових, які проводять заходи підвищеної готовності.

Згідно Національного класифікатора ДК 019:2010 "Класифікатор надзвичайних ситуацій", залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначають такі види надзвичайних ситуацій:

- *техногенного характеру* (перелік складають виявлені та можливі 76 НС);

- *природного характеру*; (62 НС);

- *соціального характеру*; (26 НС);

- *воєнного характеру* (не подається в подробицях, а лише зазначено на найвищому рівні деталізації). Разом — 165 видів виявлених та можливих НС.

При виникненні ряду обставин, може бути встановлено режим підвищеної готовності чи надзвичайної ситуації, спровокований одночасною загрозою чи виникнення декількох надзвичайних ситуацій.

1.2 Вплив надзвичайної ситуації воєнного характеру на режим функціонування єдиної державної системи цивільного захисту

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 січня 2015 року № 47-р «Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації» (це розпорядження чинне) встановлено режим надзвичайної ситуації в Донецькій та Луганській областях; режим підвищеної готовності для іншої території України, з метою координації дій державних органів, спрямованих на забезпечення захисту населення, територій та майна, функціонування єдиної державної системи цивільного захисту для подолання наслідків *надзвичайної ситуації державного рівня соціального та воєнного характеру*, яку спричинили загострення ситуації на деяких територіях

України, загроза вчинення терористичних актів, та відповідно до статей 13 і 14 Кодексу цивільного захисту України.

Єдина державна система цивільного захисту з 26 січня 2015 року функціонує в особливий період в умовах підвищеної готовності та надзвичайної ситуації державного рівня воєнного характеру.

Це передбачає уточнення планів реагування на надзвичайні ситуації, планів евакуації населення, створення оперативних та мобільних груп, які будуть, у разі виникнення надзвичайної ситуації, негайно реагувати на такі випадки, а також решта заходів, зокрема приведення у готовність захисних споруд, систем оповіщення населення тощо.

1.3 Режим функціонування єдиної державної системи цивільного захисту під час поширення COVID-19

Пересічні громадяни часто запитують: “Чи вводився режим надзвичайного стану під час поширення COVID-19?»

- Ні.

У розпорядження Кабінету Міністрів України від **25 березня 2020 року** № 338-р «Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації» (Постановою КМУ від **20.10.2023 р.** №1101 це розпорядження втратило чинність) зазначено, що з урахуванням поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, висновків Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо визнання розповсюдження COVID-19 у країнах світу пандемією, з метою ліквідації наслідків медико-біологічної надзвичайної ситуації природного характеру державного рівня, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення та відповідно до статті 14 та частини другої статті 78 Кодексу цивільного захисту України установити для єдиної державної системи цивільного захисту на всій території України режим надзвичайної ситуації до 31 березня 2022 року. Було оголошено карантин згідно з Постановою КМУ від 09.12.2020 №1236 «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2».

2. НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН

Надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян або при

спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства.

21 лютого 2022 року керівництвом РФ визнано незалежність самопроголошених ЛНР і ДНР та прийнято рішення щодо введення на тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей підрозділів збройних сил російської федерації. З метою нормалізації обстановки в державі, забезпечення захисту та охорони державного кордону, протидії злочинності, підтримання громадської безпеки і порядку, створення умов для належного функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування та інших інститутів громадянського суспільства, запобігання спробам захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства, керуючись пунктами 5 і 6 частини II статті 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України та відповідно до пункту 21 статті 106 Конституції України **введено надзвичайний стан з 00:00 24 лютого 2022 року строком на 30 діб.**

За історію незалежності України, **режим надзвичайного стану** було введено один раз.

Указом Президента України від 23 лютого 2022 року № 63/2022 «Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України» запроваджено такі заходи:

встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду (за потреби), обмеження руху транспортних засобів та їх огляд (за потреби);

посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства;

заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом (за потреби);

заборона страйків;

тимчасова чи безповоротна евакуація людей з місць, небезпечних для проживання, з обов'язковим наданням їм стаціонарних або тимчасових жилих приміщень;

запровадження комендантської години (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби, за потреби);

перевірка документів у громадян, а в необхідних випадках — проведення особистого огляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу і вантажів;

заборона призовникам, військовозобов'язаним та резервістам змінювати місце проживання без відома відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, Центрального управління та/або регіонального органу Служби безпеки України, відповідного підрозділу Служби зовнішньої розвідки України;

заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку;

заборона роботи аматорських радіопередавальних засобів та радіовипромінювальних пристроїв особистого користування; особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі (за потреби).

2.1 Відмінності режиму надзвичайної ситуації від режиму надзвичайного стану

1) Статті 14 та 15 Кодексу цивільного захисту України визначають відмінності порядку встановлення режимів надзвичайної ситуації та надзвичайного стану. *Режим надзвичайного стану стосується не тільки ЄДСЦЗ (див. Органи управління та сили цивільного захисту), а держави вцілому* - Президента України, Верховної Рада України, Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також військового командування та його представники, підприємств, установ і організацій

Режим надзвичайної ситуації стосується тільки режиму функціонування ЄДСЦЗ.

2) *Надзвичайний стан* в Україні або в окремих її місцевостях **вводиться Указом Президента України**, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України. Надзвичайний стан в Україні може бути введено *на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб* в окремих її місцевостях, може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб.

3) **Режим підвищеної готовності та режим надзвичайної ситуації** для єдиної державної системи цивільного захисту в повному обсязі або частково для окремих її складових устанавлюється:

- *за рішенням Кабінету Міністрів України* — для єдиної державної системи цивільного захисту в повному обсязі або частково для кількох окремих її функціональних чи територіальних підсистем;

- *за рішенням центрального органу виконавчої влади*, що утворив функціональну підсистему, - для відповідної функціональної підсистеми;

- *за рішеннями Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій* - для відповідної територіальної підсистеми в повному обсязі або частково для кількох окремих її складових;

- *за рішеннями районних держадміністрацій* - для відповідної ланки територіальної підсистеми в повному обсязі або частково для кількох окремих її субланок;

- *за рішеннями виконавчих органів сільських, селищних, міських рад* — для відповідної субланки ланки територіальної підсистеми.

Основними завданнями, що виконуються єдиною державною системою цивільного захисту у режимі надзвичайної ситуації є:

- здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про виникнення надзвичайної ситуації та інформування його про дії в умовах такої ситуації;
- призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та утворення у разі потреби спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- визначення зони надзвичайної ситуації;
 - здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;
 - організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, залучення для цього необхідних сил і засобів;
 - організація та здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення;
 - організація та здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів;
 - організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків надзвичайної ситуації;
 - здійснення безперервного контролю за розвитком надзвичайної ситуації та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях;
 - інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток надзвичайної ситуації та заходи, що здійснюються.

4) Надзвичайний стан вводиться лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладові, усунення якої іншими способами є неможливим.

Передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

5) *Надзвичайна ситуація не слугує підставою обмеження прав і свобод людини як Надзвичайний стан.*

3. ВОЄННИЙ СТАН

З особливим періодом пов'язане поняття воєнного стану. *Воєнний стан* - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Вперше в Україні воєнний стан було запроваджено в 10 областях з 26 листопада 2018 року, на 30 днів, до 26 грудня 2018 року, після агресії прикордонних кораблів РФ у Керченській протоці проти кораблів ВМСУ. Це прикордонні області з РФ, невизнаним Придністров'ям, а також ті, що мають вихід до Чорного та Азовського морів — Вінницька, Донецька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернігівська, Херсонська, Запорізька області, внутрішні води керченської акваторії Азовського моря.

Наступного разу, у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, станом на початок 2025 року, рішення щодо дії воєнного стану й загальної мобілізації приймалося чотирнадцять разів:

- 1) із 05:30 24 лютого 2022 року строком на 30 діб;
- 2) продовжено з 05:30 26 березня 2022 року строком на 30 діб;
- 3) продовжено з 05:30 25 квітня 2022 року строком на 30 діб;
- 4) продовжено з 05:30 25 травня 2022 року строком на 90 діб;
- 5) продовжено з 05:30 23 серпня 2022 року строком на 90 діб;
- 6) продовжено з 05:30 21 листопада 2022 року строком на 90 діб;
- 7) продовжено з 05:30 19 лютого 2023 року строком на 90 діб;
- 8) продовжено з 05:30 20 травня 2023 року строком на 90 діб;
- 9) продовжено з 05:30 18 серпня 2023 року строком на 90 діб;
- 10) продовжено з 05:30 16 листопада 2023 року строком на 90 діб;
- 11) продовжено з 05:30 14 лютого 2024 року строком на 90 діб ;
- 12) продовжено з 05:30 14 травня 2024 року строком на 90 діб;
- 13) продовжено з 05:30 12 серпня 2024 року строком на 90 діб;
- 14) продовжено з 05:30 10 листопада 2024 року строком на 90 діб по 07 лютого 2025 року.

3.1 Порядок введення воєнного стану

Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентіві України подає Рада національної безпеки і оборони України. Президент України видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проект закону.

У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через медіа або оприлюдненню в інший спосіб.

3.2 Заходи правового режиму воєнного стану

Щодо фізичних осіб:

1) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту;

2) запроваджувати комендантську годину, а також встановлювати спеціальний режим світлового та інших видів маскуванню;

3) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

4) перевіряти документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян;

5) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

6) встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

7) встановлювати військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу сил цивільного захисту, евакуйованого населення;

8) проводити евакуацію населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації, а також із зон збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони;

9) інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

10) запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, **можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина**, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»:

Стаття 30. Кожному гарантується **недоторканність житла**.

Стаття 31. Кожному гарантується **таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції**. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати **втручання в його особисте і сімейне життя**, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується **свобода пересування, вільний вибір місця проживання**, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Стаття 34. Кожному гарантується право на **свободу думки і слова**, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Стаття 39. Громадяни мають **право збиратися мирно**, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Стаття 43. Кожен має **право на працю**, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.)

В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Стаття 25. Громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Стаття 47. Кожен має право на житло.

Стаття 51. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Стаття 52. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

Стаття 55. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Стаття 56. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Стаття 57. Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

Стаття 58. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Стаття 59. Кожен має право на професійну правничу допомогу.

Стаття 60. Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність.

Стаття 61. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Стаття 62. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.)

Щодо юридичних осіб:

1) встановлювати (посилювати) охорону об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їх роботи;

2) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи;

3) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, зокрема об'єкти фонду захисних споруд цивільного захисту, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

4) регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та медіа, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

5) у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

6) забороняти торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами;

7) встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори;

8) вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

9) зменшувати запаси небезпечних хімічних речовин, вибухо- і пожежонебезпечних речовин на об'єктах підвищеної небезпеки;

10) встановлювати порядок використання за призначенням об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту всіх форм власності та відомчої належності, який повинен передбачати вимоги щодо приведення будівель, споруд чи їх окремих частин у готовність до використання за призначенням відповідно до встановлених законодавством вимог щодо утримання та

експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, забезпечення цілодобового безперешкодного доступу до них населення, а також організувати укриття в ньому у разі можливості (наявність вільних місць, можливість доступу сторонніх осіб) усіх категорій населення, здійснення інформування населення про об'єкти зазначеного фонду, у тому числі у доступній для осіб з порушеннями зору та слуху формі;

11) організувати будівництво захисних споруд цивільного захисту, споруд подвійного призначення та виготовлення (монтування) первинних (мобільних) і облаштування найпростіших укриттів, а також (у разі потреби) відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту;

12) здійснювати маркування будівель та споруд, транспортних засобів, що підпадають під дію норм міжнародного гуманітарного права, відповідними розпізнавальними знаками (емблемами);

У період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Рахункової палати, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність.

В умовах воєнного стану забороняються:

- зміна Конституції України;
- зміна Конституції Автономної Республіки Крим;
- проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;
- проведення всеукраїнських та місцевих референдумів;
- проведення страйків, масових зібрань та акцій.

У період дії воєнного стану ***громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років зобов'язані мати при собі військово-обліковий документ разом з документом, що посвідчує особу***, та пред'являти їх за вимогою уповноваженого представника районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки або поліцейського, а також представника Державної прикордонної служби України у прикордонній смузі, контрольованому прикордонному районі та на пунктах пропуску через державний кордон України.

3.3 Подібність та відмінність між надзвичайним і воєнним станом

1) Спільною рисою цих особливих правових режимів є виняткові міри їх запровадження.

2) І надзвичайний, і воєнний стани є особливими правовими режимами, що працюють з певними обмеженнями, які є подібними в обох станах.

3) Регулюються окремими законами.

4) Воєнний стан вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу.

5) Для введення правового режиму надзвичайного стану передбачено, згідно із законом, 7 наступних випадків:

- виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

- здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

- виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

- спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;

- масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

- необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади).

6) Надзвичайний стан може діяти не більше як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях. У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб.

7) Воєнний стан не має чітких часових обмежень та може бути впроваджений на будь-який період – два місяці, пів року, рік тощо, про що зазначається у відповідному наказі.

8) Під час дії воєнного стану можуть створюватися тимчасові державні органи - військові адміністрації.

9) Надзвичайний стан спрямований на відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу. Метою введення надзвичайного стану є усунення загрози та якнайшвидша ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, нормалізація обстановки, відновлення правопорядку при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, для відновлення конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства.

3.4 Воєнний стан, стан війни, воєнний час, війна, збройний конфлікт

У Конституції *стан війни* згаданий двічі: у розділі про Верховну Раду, до повноважень якої належить “оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру”, а також у розділі про президента, який “вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України”. Інших пояснень про “стан війни” в українському законодавстві немає.

Поняття «воєнний стан» стосується внутрішніх правових процесів відноситься до Конституційного права, а «стан війни» стосується зовнішньо-політичних процесів та відноситься до міжнародного права.

Під час оголошення *стану війни*, держава-агресор на міжнародній арені визнає, що вона оголошує війну конкретній державі, висловлюючи причини. Повідомляє про це інші нейтральні держави, які не беруть у цьому участі.

Оголосити стан війни повинна була росія, а не Україна. росія вторглася в Україну без формального оголошення війни, назвавши це “спеціальною військовою операцією”.

З моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій настає *воєнний час*, який закінчується у момент припинення стану війни.

Визначення, що таке воєнний час у законодавстві немає.

Воєнні дії – організоване застосування видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань в операціях та бойових діях.

Збройний конфлікт - збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт)

Війна — сукупність дій між державами, народами або класами всередині держави, спрямованих на захоплення чужих природних, енергетичних та людських ресурсів, іноді з метою знищення певних прошарків населення, або народів в цілому.

Поняття «війна» не зовсім тотожне поняттю «збройний конфлікт».

Поширення війн нового типу, зокрема: «гібридна війна», «інформаційна війна», «психологічна війна», «кібервійна», «торгова війна», розчиняють традиційні ознаки війни, як зовнішнього та внутрішнього збройного конфлікту. Важко встановити межі миру і війни.

3.5 Надзвичайна ситуація воєнного характеру

Згідно національного класифікатора України - *надзвичайна ситуація воєнного характеру* - порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, *спричинене застосуванням звичайної зброї або зброї масового ураження*, під час якого виникають вторинні чинники ураження населення, що визначають в окремих нормативних документах.

Умовою виникнення *надзвичайної ситуації воєнного характеру є застосування звичайної зброї або зброї масового ураження*.

Введення воєнного стану, оголошення стану війни чи самої війни не означає застосування зброї, тому не є підставою для встановлення режиму **надзвичайної ситуації воєнного характеру**.

Воєнний стан вводиться в Україні або в окремих її місцевостях не тільки у разі збройної агресії, але і при **загрозі нападу**. Можна оголосити війну чи стан війни, **але не чинити збройного конфлікту**. **Це буде підставою** для встановлення режиму підвищеної готовності, викликаной загрозою виникнення надзвичайної ситуації воєнного характеру.

Рекомендації щодо **Дій населення в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру** подаються на офіційному сайті Державної служби України з надзвичайних ситуацій за посиланням <https://dsns.gov.ua/abetka-bezpeki/diyi-naselennya-v-umovax-nadzvicainix-situacii-vojennoho-karakteru>

4. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОНИ НАДЗВИЧАЙНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації - це особливий правовий режим, який може тимчасово запроваджуватися в окремих місцевостях у разі виникнення надзвичайних екологічних ситуацій і спрямовується для попередження людських і матеріальних втрат, відвернення загрози життю і здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзвичайної екологічної ситуації.

Основними принципами регулювання правового режиму в зоні надзвичайної екологічної ситуації є:

- пріоритет захисту життя та здоров'я людей;
- непорушність конституційних прав і свобод людини і громадянина;
- комплексність заходів, спрямованих на нормалізацію екологічного стану;

- забезпечення населення достовірною інформацією про стан довкілля, можливу загрозу для життя та здоров'я людей і про виконання заходів, спрямованих на нормалізацію екологічного стану;

- невідворотність відповідальності осіб, винних у виникненні чи ускладненні надзвичайної екологічної ситуації.

Підставами для оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації є:

значне перевищення гранично допустимих норм показників якості навколишнього природного середовища, визначених законодавством;

виникнення реальної загрози життю та здоров'ю великої кількості людей або заподіяння значної матеріальної шкоди юридичним, фізичним особам чи навколишньому природному середовищу внаслідок надмірного забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи чи інших факторів;

негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі на значній території і які неможливо усунути без застосування надзвичайних заходів з боку держави;

негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі, які суттєво обмежують або виключають можливість проживання населення і провадження господарської діяльності на відповідній території;

значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природному середовищі.

Про оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації Президент має видати Указ, де зазначити:

обставини, що стали причиною оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації;

обґрунтування необхідності оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації;

межі території, на якій оголошується зона надзвичайної екологічної ситуації;

заходи щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення життєдіяльності населення в зоні надзвичайної екологічної ситуації;

основні заходи, що запроваджуються для подолання наслідків надзвичайної екологічної ситуації;

обмеження на певні види діяльності в зоні надзвичайної екологічної ситуації;

час, з якого окрема місцевість оголошується зоною надзвичайної екологічної ситуації, і строк, на який ця територія оголошується такою зоною.

За наявності достатніх підстав у межах зони надзвичайної екологічної ситуації може бути введено правовий режим надзвичайного стану.

Вперше в Україні цей правовий режим було застосовано в Указі Президента України від 07 листопада 1998 року № 1223/98 «Про заходи щодо ліквідації наслідків стихійного лиха в Закарпатській області», згідно з яким Закарпатська область була оголошена зоною надзвичайної екологічної

ситуації.

Після прийняття 13 липня 2000 року чинного Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», окремі місцевості зонами надзвичайної екологічної ситуації було оголошено Указами Президента України «Про оголошення територій у межах населених пунктів Болеславчик, Мічуріне, Підгір'я, Чаусове-1, Чаусове-2 Первомайського району Миколаївської області зоною надзвичайної екологічної ситуації» від 31 серпня 2000 року № 1039/2000; «Про оголошення окремих районів та міст Вінницької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Хмельницької та Черкаської областей зоною надзвичайної екологічної ситуації» від 11 грудня 2000 року № 1324/2000; «Про оголошення окремих територій Вінницької, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей зонами надзвичайної екологічної ситуації» від 28 липня 2008 року № 682; «Про оголошення територій міста Калуш та сіл Кропивник і Сівка-Калуська Калуського району Івано-Франківської області зоною надзвичайної екологічної ситуації» від 10 лютого 2010 року № 145/2010).

4.1 Знищення греблі Каховської гідроелектростанції

Вночі 6 червня 2023 року росіяни підірвали Каховську ГЕС та спричинили масштабну техногенну катастрофу.

Надзвичайну ситуацію державного рівня було зареєстровано на території Херсонської, Миколаївської та Дніпропетровської областей. У зоні підтоплення опинилося 80 населених пунктів.

Кабінет Міністрів України 13 червня прийняв розпорядження щодо подолання наслідків надзвичайної ситуації, спричиненої підривом греблі Каховської ГЕС у результаті збройної агресії рф.

За інформацією Херсонського обласного центру по гідрометеорології рівень води піднявся до 5,67 мБс. Площа затоплених територій у створі Каховського гідровузла та м. Херсон складала 600 км кв., при цьому в зону затоплення потрапило 46 населених пунктів (близько 58,5 тис. громадян) у тому числі 14 населених пунктів на тимчасово окупованій території. Внаслідок НС загинуло 32 особи, постраждало 28 осіб та 39 осіб рахується зниклими безвісти. Порушено умови життєдіяльності більше 42 тис. осіб. Станом на 29 серпня завдання з ліквідації наслідків НС техногенного характеру державного рівня, пов'язаної з підривом рф греблі Каховської ГЕС, а саме припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, локації зони НС, виконано в повному обсязі. Під час проведення аварійно рятувальних робіт всього евакуйовано 2 тис. 783 особи, врятовано 716 осіб. Надано психологічну допомогу 401 особі. Всього відкачано 505 тис. 960 т води з 1 тис. 161 будинків та підвалів. Силами ДСНС підвезено 2 тис. 536 т води (питної - 1 тис. 970 т, технічної - 561 т). За

попередніми підрахунками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України орієнтовна сума збитків, завданих природному навколишньому середовищу, складає 55 млрд. гривень;

ВИСНОВКИ

1. «Особливий період» та «особливі правові режими», різні поняття.

В особливий період може не вводиться жодного особливого правового режиму.

Особливий правовий режим воєнного стану може вводиться тільки в особливий період і може слугувати причиною його початку.

2. Надзвичайний і воєнний стан передбачають однаковий механізм введення, визначають однакові обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, але вони призначені для різних ситуацій.

Пріоритет захисту життя та здоров'я людей стоїть лише під час впровадження надзвичайного стану і взагалі він не стоїть під час впровадження воєнного стану.

В першу чергу, перехід країни до особливого періоду, пов'язаний з забезпеченням оборони України, коли існує небезпека збройної агресії або безпосередньо сама збройна агресія.

Воєнний стан спрямований на усунення загрози національної безпеки, державної незалежності України, територіальної цілісності.

Обмеження прав громадян при цьому слугують відсічі збройної агресії. Воєнний стан допомагає мобілізувати весь народ на оборону країни.

Завдання проведення заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я людей в особливий період, *стоїть перед Єдиною державною системою цивільного захисту, шляхом її переведення у режим функціонування в умовах особливого періоду та встановлення режиму підвищеної готовності чи режиму надзвичайної ситуації.*

3. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та з наступним повним відшкодуванням їх вартості, допускається лише в умовах воєнного, чи надзвичайного стану.

2. Особливістю Законів України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII; «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року № 1550-III; «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 року № 1908-III є їх *взаємозв'язок між собою та нормативно-правовими актами з цивільного захисту.*

Організація здійснення заходів правового режиму воєнного стану, надзвичайного стану та ліквідації наслідків надзвичайних екологічних ситуацій регламентуються численними нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Кодексу цивільного захисту.

Ці заходи стосуються:

завдань та обов'язків у сфері цивільного захисту;

класифікації надзвичайних ситуацій;

оповіщення та інформування у сфері цивільного захисту;

укриття населення у фонді захисних споруд цивільного захисту;

проведення заходів з евакуації;
навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, зокрема навчання за програмою прискореної підготовки;
порядок організації аварійно-рятувальних та інших відновлювальних робіт;
вимоги щодо матеріально-технічного та фінансового забезпечення заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
умови та порядок відшкодування шкоди потерпілим від стихійного лиха, аварії та катастрофи;
планування заходів з цивільного захисту, зокрема план на особливий період тощо.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Конституція України.
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII.
5. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 року № 1550-III.
6. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 року № 1908-III.
7. Закон України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року № 1932-XII.
8. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII.
9. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» від 9 січня 2014 року № 11.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями» від 24 березня 2004 року № 368.
12. Указ Президента України «Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України» від 23 лютого 2022 року № 63/2022.
13. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 .
14. Наказ ДСНС України «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення планів цивільного захисту на особливий період суб'єктами господарювання» від 19 березня 2024 року № 302.
15. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про встановлення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації» від 26 січня 2015 року № 47-р;
16. ДК 019:2010 Класифікатор надзвичайних ситуацій.
17. Основні аспекти підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту: навчальний посібник / І. В. Бабійчук, О. А. Бойко, Г. В. Гайович, А. М. Демків, О. В. Дишкант, С. А. Єременко, Н. М. Романюк, О. М. Фурсенко; за ред. П. Б. Волянського. Київ : ІДУ НД ЦЗ, 2023. 248 с.
18. Інформаційно-аналітична довідка про надзвичайні ситуації в Україні у 2023 році.